

Zapiski, ocene in poročila

PROFESOR JANKO OROŽEN — OSEMDESETLETNIK

Že prejšnje leto je 10. decembra praznoval svojo osemdesetletnico Janko Orožen iz Celja. Pravzaprav so jo bolj praznovali drugi, njemu bi jemalo preveč časa, ko pa je še ves v delu in načrtih; pa tudi njegova osebna skromnost ni v skladu s prevelikim hrupom. — Profesor, po domače Atek, kakor so ga zaradi prevelike osebne dobre klical številni rodovi njegovih učencev — cvek je bilo pri njem že umetnost dobiti —, je sicer bolj znan kot zgodovinar. Pravkar izhaja njegova obsežna Zgodovina Celja, natančno pa je zgodovinsko obdelal zavske revirje in vrsto drugih osrednještajerskih predelov med Šaleško in Savsko dolino. — Preden se je pred kakšnimi štiridesetimi leti popolnoma zapisal zgodovini, pa je nekaj plodnih let posvetil slavističnemu snovanju, tako da ga imajo danes tudi slavisti s polno pravico za svojega slavljenca.

Rodil se je leta 1891 na Turju pri Hrastniku, dokončal učiteljske v Mariboru (1911) in potem še pred prvo svetovno vojno študiral pravo v Pragi. Tod se je vanj zasejala neugasna naklonjenost do češke kulture in češkega naroda, ki je prav takrat z Masarykovimi političnimi koncepcijami doživljal enega svojih najvišjih vzponov v novejši zgodovini. Med prvo svetovno vojno je bil kot avstrijski vojak na ruski fronti hitro zajet, potem pa se je kot prostovoljec udeležil bojev na solunski fronti. Leta 1919 se je kot učitelj zaposlil v Ljubljani, da bi mogel sočasno doštudirati na novi slovenski univerzi slovenščino, zgodovino in zemljepis. Po končanem študiju je delal najprej v Murski Soboti, od koder se je leta 1924 preselil v Celje: tu je kot gimnazijski profesor in ravnatelj Pokrajinskega muzeja dočakal drugo svetovno vojno, ko so ga Nemci kot znanega slovanofila neutegoma zaprli in skupaj z družino preselili v Srbijo. Po vojni je še nekaj časa delal v beograjskem inštitutu za mednarodna vprašanja, potem pa se je vrnil v Celje ter nadaljeval s profesorskim in arhivskim delom do upokojitve, ko se je dokončno ves posvetil zgodovinarstvu.

Med stotinami njegovih razprav in člankov, vodnikov in učbenikov, prevodov in samostojnih knjig za odrasle in za mladino jih moramo v našem strokovnem časopisu omeniti vsaj nekaj. — Leta 1928 je pripravil učbenik češkega in naslednje leto učbenik ruskega jezika. Obojega se je lotil iz trd-

nega in jasnega prepričanja o nujnosti širše slovenske jezikovne in slovstvene izobraženosti slovenskega intelektualca. Ta izhodišča je izrecno izoblikoval nekaj maleda kasneje v člankih, kot sta »Materinščina kot središče jezikovnega pouka v srednji šoli« (1930) ter »Materinščina na naših šolah« (1931). V njih je po zgodovinskem pretresu slovenskega šolstva (gl. tudi »Kratek pregled zgodovine slovenskega šolstva«, 1931) poudaril potrebo, naj bi slovenščina tudi po metodični plati stremela usvojiti tisto vlogo, ki sta jo v šolah pred tem imeli latinščina in nemščina, se pravi, naj bi po eni strani razvijala umovanje narodnega življenja in po drugi širila znanje o širokem kulturnem svetu. V časih, ko »jugoslovenizacija«, to je srbohrvaška unitarizacija jugoslovanskih kultur, ni bila neznan pojav, je zahteval recipročno upoštevanje slovenščine v srbohrvaškem šolstvu. Sicer pa naj bi bil pouk slovenščine kar se da široko slovanski, ne da bi kajpada zgubil spred oči prvenstvenosti nacionalne vzgoje in izobrazbe.

Iz njegovega pisanja moremo uvideti eno najbolj jasno izdelanih takratnih predstav o tem, kakšno bodi naše šolstvo in kakšna vloga slovenščine v njem. Žal, kot že rečeno, se je prav takrat začela njegova življenjska ambicija naglo prevešati v zgodovinopisje. Vendar je tudi tod mogoče odkriti marsikateri zapis izpod njegovega peresa, ki ni čisto zgodovinarski, marveč kaže nekdanje strokovno zanimanje za jezik in literaturo; za primer navedimo knjižico »Gradovi in graščine v narodnem izročilu« (1936). — Prav ob zadnjem slavističnem zborovanju pa so lahko zbrani slavisti sami občudovali njegovo ustrezno znanje, že prislovični spomin in pa osebno skromnost, ko jih je popeljal k nekaterim celjskim kulturnim in zgodovinskim spomenikom.

Ko tako obračamo list za listom tega človeško in strokovno-znanstveno bogatega življenja, tudi navzven zakoličenega z vidnimi znamenji priznanja kot sta Red češkega leva pete stopnje, celjsko častno občanstvo ipd., nam kajpada preostane predvsem še to, da jubilantu izrečemo priznanje za vse, kar je slovenski kulturi dal, hkrati pa mu zaželimo še mnogo priložnosti za tisto nemoteno delo, ki ga je vse življenje osrečevalo, in ki je hkrati bogatilo tudi druge.

Matijaž Kmecl
Filozofska fakulteta v Ljubljani